

KOMENTARAI IR POKALBIAI | Religija

Spalio 4 d.

KANAUNINKĄ PETRĄ RAUDĄ PRISIMINUS

IRMA RANDAKEVIČIENĖ

0

Petras Rauda antras is dešinės, pirmas – Svėdasų klebonas Ignas Šiaučiūnas, viršuje Nijolė Sadunaitė/ Iš Svėdasų vargonininko Stanoslovo Šeškevičiaus archyvo

Autorė yra Vilniaus anykštėnų sambūrio narė

Panevėžio vyskupijos garbės kanauninkas Petras Rauda pristatomas ne savo tiesioginėje bažnyčios tarnystėje, o kaip visuomenininkas, mokytojas, asmenybė, palikusi pėdsaką to meto šviesuolių širdyse. Simboliška, bet nuo kapeliono pirmo žingsnio į mokyklą, Jonišio progimnaziją (1917 m.), prabėgo lygiai šimtas metų.

Nepriklausomos Lietuvos gimnazijų ir progimnazijų kapelionas

„Jeigu kapelionas sugeba save aukoti, supranta jaunimo poreikius, gyvena jų idealais, moka save užmiršti – tai jaunimo vadas“, – kanauninko Petro Raudos

žodžiai, apibūdinantys jo paties pažangų dvasinį nusiteikimą. Minėdama kan. P. Raudą, „Bažnyčios kronika“ rašo, jog tėvynėje ir lageryje jį nuolatos supo jaunimas ir inteligentai.

Gyvenimo kelią Petras Rauda pradėjo 1894 m. kovo 22 d. Radviliškyje nuo Šakelių vienkiemio kilusio Petro ir iš Mikailiškių Onos Buivytės šeimoje. Tėvas buvęs knygnešys, dėl to, paveiktas 1863 m. sukilimo dvasios ir vysk. Valančiaus pamokymų, ūgtelėjusio sūnaus neleido į rusišką mokyklą, išmokė lietuviškai skaityti ir rašyti daraktorius. Šiaulių gimnazijoje vaiko mokslai sutapo su 1905 m. revoliucija, ko išdavoje nuo 1906 m. tikyba imta leisti dėstyti gimtąja kalba, to liudininku tapo ir jaunasis gimnazistas.

Baigęs mokyklą, 1909 m. Rauda įstojo į Kauno kunigų seminariją, tuo metu vadovaujamą ryškios asmenybės – rektoriaus Jono Mačiulio-Maironio. Garsus poetas Maironis pačioje seminarijoje klierikų regimas kaip paprastas, kasdienis žmogus, tačiau turintis autoritetą dėl pradėto seminarijos lietuvinimo. Rektorius buvo išgavęs iš vyskupo Gasparo Cirtauto sutikimą, kad visos maldos seminarijoje būtų kalbamos lietuviškai, iki jo – tik lenkiškai. Petras Rauda vėliau prisimins, kaip seminariją Pirmojo pasaulinio karo metu perkėlus į Vašuokėnus, Anykščių r., Maironis vakarais valtele plaukiodavęs su jaunimu po ežerą.

Katalikiško romantizmo dvasia veikė ir kiti dėstytojai: prof. Juozapas Skvireckas, ištaisai pastraipomis vertęs Šventąjį Raštą į lietuvių kalbą, prof. Kazimieras Paltarokas, vėliau – iškilus Panevėžio vyskupas, prof. Povilas Januševičius, nuolat citavęs „Anykščių šilelį“ bei Motiejaus Valančiaus veikalus, Jono Bosco sekėjas. Vėliau P. Rauda prisiminimuose su nostalgija mini studentavimo laiką ir oponuoja garsiajam V. Mykoliaičio-Putino romanui – „Altorių šešėliai“: seminarijos dvasia toli gražu nebuvo nyki ar liūdna, anaipatol, čia virte virė gyvenimas, nors, aišku, pakankamai uždaras. Prižiūrėjo jaunučius klierikus prepozitas arba vyresnysis klierikas, kuris kartu su jais gyveno. P. Raudos kambario prepozitas buvo kun. Petras Malakauskis, vėliau bažnytinės teisės daktaras, parašęs keletą veikalų iš kanonų. „*Rodos nesuskumbi galvą priglausti prie pagalvio, kai išgirsti sakant „Benedicamus Domino!“ Taip žadindavo 5 val. ryto skirtas excitator. Prieš tai paskambindavo varpu*“, – prisimins seminarijos discipliną P. Rauda.

Petras Rauda Utenos „Saulės“ gimnazijos direktorius 1928 m. Utenos Saulės gimnazijos archyvas

1917 m. kovo 25 d. vyskupas Pranciškus Karevičius, beje, paskutinis Žemaičių vyskupas, vienas pirmųjų lituanizacijos pradininkų, įšventino P. Raudą kunigu. Netrukus Rauda arklių kinkiniu su drabužių ir knygų bagažu išvyksta vikarauti į didžiausią vyskupijos parapiją – Jonišio bažnyčią talkinti kunigui Liudvikui Šiaučiūnui, kartu kapelionauti ką tik įkurtoje Jonišio gimnazijoje.

Sudėtingas nepriklausomos valstybės pirmųjų metų švietimo kelias: tęsėsi pokario pasekmės, nepriteklūs, badas, 1918–1920 m. dėmėtosios šiltinės epidemija, lėšų stygius, pagrindiniai švietimą reglamentuojantys įstatymai Seime priimti po ilgų debatų tik 1922 m., vokiečių kariuomenės plėšikavimai, lenkų puldinėjimai, kovos su bolševikais veikė kraštą. 1918 m. besikurianti Lietuvos valstybė savo žinion perėmė 8 gimnazijas ir 11 progimnazijų, po poros metų jų pristeigta jau per pusę daugiau. Pirmiausia, ką reikėjo išvalyti – carinės Rusijos palikimą. To aktyviai ėmėsi katalikiškosios švietimo draugijos „Saulės“, „Žiburio“, „Ryto“.

Lietuvoje veikusios kunigų seminarijos tuo metu jau stipriai orientuotos į lietuviybę. Ugdant jaunimo patriotiškumą, bažnyčios ir mokyklos sandrauga, be abejo, stiprus veiksnys. Kunigai įgiję puikų, aukšto lygio išsilavinimą, mokėjo kelias užsienio kalbas, taip pat lotynų. Dėstė ne tik tikyba, ką 1922 m. Lietuvos

Respublikos Konstitucija įtvirtino kaip privalomą dalyką, tačiau dirbo ir klasių auklėtojais, taigi, jaunimo dvasios ganytojais.

Mokytojų buitines sąlygas nepasižymėjo patogumu: dažnai mokyklos išmėtytos po gryčias, kas aplankyti sudėtinga, turint omenyje tuometinį transportą ir krašto kelius, žiemą patalpos nekūrenamos, vaikai sirgdavo, užmigdavo pamokose dėl apkrovos namuose ūkio darbais.

Straipsnio autorės gana ryškus prisiminimas iš senolės pasakojimų, kaip Pelekonių kaime (Jiezno apylinkės) maždaug iki 1930 m. kaimo mokyklos mokytoją, grįžtančią pėsčiomis namo, užpuolę vilkai ir sudraskę. Ryte artimieji ir kaimo žmonės suradę tik degintų sąsiuvinių skutelius.

Kapelionai, kurie dirbo mokyklose, be to, vykdė pareigas bažnyčiose: per savaitę tekdavo po 4–5 kartus dalyvauti laidotuvėse (didelis mirtingumas), kurios užsitęsavo dėl išpažinčių, ilgų giesmių, pvz., Jonišio parapijoje buvo net 7 kapinės, rytais ir popietėmis reikėdavo lankyti ligonius, šventadieniais bažnyčiose prigužėdavo minios žmonių ir prie klausyklų nusidriekdavo eilės. Kunigas Konstantinas Butkys ką tik pradėjusiam dirbti Petru Raudai kartodavo M. Valančiaus patarimą: „*Pasėdėjai klausykloje valandą ar pusantros, eik penkiolika minučių pasivaikščioti.*“ Jaunasis vikaras P. Rauda griūdavo į lovą iš nuovargio besisukančia galva.

Tikybės dėstymą Petras Rauda grindė vadovaudamasis *Fridricho Wilhelmo Foersterio*, vokiečių pedagogo ir etiko, vieno žymiausių charakterio pedagogikos atstovų, tiesomis. Tai buvo pažangi mintis. *Tuo metu Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana išvertė nemažai šio pedagogo raštų. Jį vertino ir prof. S. Šalkauskis, kuris naudojo Foersteriu dėstytą universitete pedagogiką, gausiai jį citavo raštuose.* Prof. S. Šalkauskio įtaka P. Raudai akivaizdi. Beje, P. Rauda mokėjo net šešias užsienio kalbas, tarp kurių ir vokiečių, todėl daugumą užsienio filosofų galėjo skaityti pats.

1918 m. Joniškėje buvo įsteigta ne tik gimnazija, bet ir 12 kaimo pradžios mokyklų, kuriose visose kapelionas Rauda dėstė tikyba, važinėjo po kaimus ir netrukus pažino visą Jonišio kraštą. Vėliau buvo paskirtas į Žagarę, apsigyveno Nariškino dvare veikusioje iš Rygos perkeltų našlaičių prieglaudoje, 1921 m. P. Rauda paskirtas Šeduvos (Radviliškio r.) „Saulės“ draugijos vidurinės mokyklos direktoriumi, bet, Švietimo ministerijai nesutikus, kad kunigas vadovautų, liko vidurinės mokyklos tikybos mokytoju ir kapelionu. Garsus išėivijos rašytojas Jurgis Jankus, kurį mokė Petras Rauda Šeduvos progimnazijoje, vėliau prisimins, jog jis perskaitė viską, ką buvo įmanoma rasti ir ėmė mokytojų prašinėti

1970 - 1980 m. Anykščių šv. Mato bažnyčia, vysk. Antano Baranausko biustas, pastatytas P. Raudos iniciatyva/ Izidorius Girčio nuotrauka

daugiau knygų, o jie ne kažką turėjo. Tik kapelionas P. Rauda buvo išimtis – apie jo biblioteką visi žinojo. Taip į J. Jankaus rankas pateko daug rimtų knygų ir žurnalų. Nesuprantamus terminus ir sąvokas kapelionas paaiškino. Petro Raudos turtingą knygų biblioteką ne kartą vėliau mini ir kiti buvę jo mokiniai.

„Saulės“ draugijos mokyklų tinklas tuo metu jau veikė visoje Lietuvoje. Rauda vėliau rašė, jog mokytojus tuo metu gaudyte gaudydavo gatvėje – pasiteiraudavo, kas ką gali dėstyti. Taip į Šeduvos gimnaziją pateko direktoriauti buvęs vargonininkas, turįs šešių klasių išsilavinimą. Parenkant tuo laikotarpiu mokytojus – tautiškumas ir religingumas buvo vieni svarbiausių kriterijų.

1926–1928 m. P. Rauda studijavo Kauno universiteto Teologijos-filosofijos fakultete teologiją, vadovavo *fratres seniores* teologų sekcijai ir kviesdavosi profesorius nagrinėti gyvenimo aktualijų. Ėmė lankytis prof. Pranas Kuraitis, dr. Leonas Bistras, pedagogas Juozas Ambrazevičius, rašytojas Juozas Grušas, sociologas Pranas Dielininkaitis, Ateitininkų sąjungos vadovas Pranas Dovydaitis. „*Tai buvo nepaprastai gyvas vyrų klubas*“, – vėliau prisiminus Rauda. Studijų metais P. Rauda aktyviai domėjosi teatru, lankė operas, turėjo vinilo plokštelių kolekciją, kuri jo valia, po mirties, perduota studentams. Mėgo su pačiužomis lėkti per ledą.

Po 1926 m. perversmo, tautininkai nebedraugavo su ateitininkais ir siekė bažnyčią atskirti nuo mokyklos. Vyko ir „Saulės“ draugijos gimnazijų pertvarka į valstybines. Savo poziciją išsakė ir arkivyskupas J. Skvireckas, nepritarė mokyklų atskyrimui nuo bažnyčios. P. Rauda buvo visa to liudininkas, kai 1929 metų spalį buvo pateiktas prašymas suvalstybinti Utenos „Saulės“ gimnaziją, kurios direktoriumi buvo prieš tai paskirtas. Protestas motyvuojamas mažesniu mokesčiu už mokslą, kuris įteiktas apskrities viršininkui. Kilo mokinių streikas, kuris, žinoma, nebuvo nukreiptas prieš gimnazijos direktorių. Vėliau „Aiduose“ buvęs šios gimnazijos mokinys prisiminus kapelioną ir direktorių Raudą su pagarba: „*Galima sakyti, kad jis darė aristokrato įspūdį, teigiama prasme vartojant šį žodį. Džentelmeno manierų, ramaus būdo ir lėtų judesių, atokiai santūrus iš pažiūros, bet susitikus malonus žmogus, nes be jokio pūtimosi — natūraliai nuoširdus.*“ Analogiškai gimnazistus giria ir Rauda: „*Mokyklos vidaus dvasią charakterizuoja vienas faktas. Kai Želikovskijada prasiveržė ir vietomis fronte buvo spragų, tai kone visi mokiniai, sučiupę kas kokį ginklą, ėjo užpildyti spragų ir išbuvo fronte, kol atėjo juos pakeisti reguliarioji kariuomenė.*“

Po streiko P. Rauda išvyko į Biržus, dirbo šio miesto gimnazijos, išblaškytos patalpomis per keturias vietas, kapelionu. Pusantrų metų nebuvo čia tikybos pamokų, P. Rauda mokinius egzaminams paruošė per pusmetį. Išrūpino iš Švietimo ministerijos didesnę skaičių tikybos pamokų bei stengėsi kiek įmanoma, jog mokiniai įsisavintų dėstomą dalyką: „*Mėgindavau įtraukti į dialogą ir aiškindamas stengiausi sieti su gyvenimu praktiškai.*“ Kartu globojo netekusius laisvės viešai veikti ateitininkus. Nuo 1930 m. jis buvo „Pavasario“ sąjungos Biržų rajono jaunimo dvasios vadas. Kaip vėliau prisiminė buvęs Biržų gimnazijos mokinys kun. Valdemaras Cukuras, ateitininkų slapti susirinkimai Biržuose vykdavo Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios požemyje. Čia Rauda pakrikštijo į ateitininkus įstojusį poetą, tuomet dar trečios klasės gimnazistą Eugenijų Matuzevičių. Krikšto tėvu tapo šeštos klasės moksleivis, būsimasis poetas Leonardas Žitkevičius. Kun. Valdemaras Cukuras gimnazijos kapeliono Petro Raudos, kuris mokė mylėti knygą, muziką, grožį, paskatintas įstojęs į gimnazijoje aktyviai veikusią ateitininkų kuopą, o 1932 metais, būdamas septintokas, buvo išrinktas eucharistininkų sekcijos pirmininku.

Su entuziazmu P. Rauda mini 1–ąjį Eucharistinį kongresą, įvykusį 1934 m. Kaune – kaip gyvą religinio gyvenimo paveikslą, kurio išskilmėse dalyvavo plejada bažnyčios hierarchų: arkiv. Pranciškus Karevičius, Dancigo vysk. O. Rourke, vyskupai: Pranas Bučys, Teofilus Matulionis, Mečislovas Reinys, Juozapas Kukta, Kazimieras Paltarokas, Justinas Staugaitis, Antanas Karosas, Šv. Tėvo atstovas – monsinjoras A. Arata. Kongresą pagerbė Prezidentas A. Smetona, į Kauną suplaukė apie 100 tūkst. tikinčiųjų.

Vena Staskūnienė „*Laiškai lietuviams*“, buvusi Biržų gimnazijos auklėtinė, parašiusi, jog kai į Biržų bažnyčią buvo paskirtas dirbti kanauninkas Petras Rauda, pakilo visas miestelis: „*Mes, dar mokinės, skubėdavome į bažnyčią klausyti jo puikių pamokslų. Per pamokslus jis nesibardavo, jis nesakydavo „ano metų, labai seniai“...Kanauninkas žėravo išmintimi. Jis kvietė kilti, ir žmonės kilo.*“

Po Biržų kun. P. Rauda tampa Zarasų K. Būgos gimnazijos kapelionu. Gimnazijos buvusio vicedirektoriaus J. Valiukonio liudijimu, ir Zarasuose kun. P. Rauda su dideliu taktu sugebėjo palaikyti santykius netgi ir su priešingų pažiūrų žmonėmis. Zarasuose P. Rauda susipažino su Žagrakaliais, prof. Augustinu Voldemaru, su kuriuo diskutuodavo įvairiomis temomis ir, tikriausiai jo paskatintas, ėmė rašyti Bažnyčios istorijos vadovėlį. V. Čerškus, buvęs Zarasų gimnazijos mokinys „Tėviškės žiburiams“ pasakojo, jog „*nė vienas iš buvusių auklėtojų nepaliko tokio gero įspūdžio,*

neparodė tokio tėviško rūpesčio, nepraleido su mokiniais tiek savo laisvo laiko, nepaliko tokių gilių pėdsakų jaunose širdyse, kaip kanauninkas P. Rauda. Ne vieną vakarą mokiniai yra praleidę mokytojo kukliame bute, klausydami jo mėgstamų klasikinės muzikos plokštelių, dažnai įsiveldami į diskusijas įvairiausiomis temomis.“ 1940–1943 metais P. Rauda – vėl Utenoje, kur vyskupo K. Paltaroko pakeliamas į kanauninkus, kartu dirbo „Saulės“ gimnazijos kapelionu.

„Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“, taip pat išėivijos lietuvių spauda mini faktą, kad vokiečių okupacijos metu, dirbdamas Utenoje, P. Rauda išgelbėjo gyvybę keletui žydų. Šaltiniuose pasakojama, jog pirmąją karo dieną moteris su trimečiu Aleksandru Šinderiu bėgo iš bombarduojamo Kauno, o skeveldra pataikiusi berniukui į akį. Sužeistieji pakliuvę į ligoninę, iš jos – į getą, iš kurio pavyko ištrūkti. Bėgliai pakliuvo dviejų vienuolių Juozapos Kibelaitės ir Stefanijos Eigelytės globon, Utenos prieglaudon, kurią globojo klebonas Petras Rauda. Kai motina atvirai papasakojo, jog jos sūnus – žydas, vaikas buvo įregistruotas Aleksandro Turakovo pavarde ir liko prieglaudoje. Vienuolių ir kunigo prašymu, jį apžiūrėjo gydytojas, puikiai žinojęs, kas gresia už pagalbą žydams. Po karo A. Šinderį susirado ir pasiėmė jo tėvai. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, kunigas P. Rauda (po mirties) apdovanotas Lietuvos Respublikos Žuvančiųjų gelbėjimo kryžiumi (2003 m.), o vienuolės J. Kibelaitė ir S. Eigelytė – Pasaulio tautų teisuolio medaliais ir garbės raštais (1997 m.). Ir tarsi suveikęs bumerangas: „*Aš žinau tik vieną atvejį, kai žydai išgelbėjo kan. Petrą Raudą iš lagerio, jam baigiant antrą kalinimo laiką*“, – po daugel metų per „Žinių radiją“, 2003-09-23 pasakys monsinjoras Alfonsas Svarinskas, P. Raudos įkalinimo ir kančių bendražygis Sibire.

1944 m. vyskupas Kazimieras Paltarokas Petrą Raudą paskyrė Panevėžio vyskupijos katedros kapitulos garbės kanauninku, 1944 m. Vyskupų konferencijoje P. Rauda paskiriamas atkuriamos Kauno kunigų seminarijos vicerektoriumi, vėliau iki 1945 m. spalio mėn. rektoriumi. Klierikams P. Rauda skaitė Bažnyčios istorijos kursą. S. Tamkevičius rašo, jog tie metai buvo sunkūs. NKVD areštavo daug kunigų, vienas po kito ėmė dingti seminarijos klierikai. Apie seminarijos vicerektoriavimo ir rektoriavimo laikotarpį rašė ir pats P. Rauda: „*Ateina auklėtinis, vyresnio kurso, apsiblausęs ir pasakoja. Buvo iškvieistas į karo komisariatą. Ten du saugumiečiai grasinimais ir geruoju reikalavo pranešti, kas seminarijoje daroma priešvalstybinio. (...) Pasiūliau duoti pareiškimą, kad sveikatai pataisyti reikia ilgesnių atostogų. Ir jį paleidome... Ateina antras, trečias – teologinio kurso labai padorus auklėtinis, verkia ir pasakoja tą pačią istoriją. Patariau važiuoti namo ir ilgiau pailsėti. Jis grįžo, gavo kunigo šventimus ir dešimtį metų Sibiro.*“ Tada abu su rektoriumi Gruodžiu nutarė aplankyti komisariatą ir pamėginti prašyti, kad komisariatas auklėtinius kviestų per vadovybę, bet ne individualiai. Pažadėjo. „*Atrodo, laimėjome. Grįžtant išsitariau rektoriui, kad saugumas to nedovanos. Vienas iš mūsų įkliūsime... Taip sakydamas, pamaniau, kad perkūnai kris ant rektoriaus galvos.*“ Neganda krito ant P. Raudos galvos. 1946 m. rugpjūčio 21 d. jis areštuojamas ir įkalinamas LSSR MVD kariuomenės Karotribunolo 1946 m. lapkričio 26 d. nuosprendžiu 8 metams pataisos darbų lageryje už tai, kad, žinodamas apie P. Klimo ir kt. asmenų ruošimą memorandumą į užsienį dėl Lietuvos okupacijos, nepranešė apie tai saugumui.

1944–1953 metais buvo areštuoti ir nuteisti 364 Lietuvos kunigai.

Tuo pasibaigė kapeliono Petro Raudos kaip tikybos mokytojo ir auklėtojo kelias. Daugeliui metų kunigas nubloškiamas į tolimąją tremtį.

Idėjinis šviesulys Sibiro platybėse

Deja, Sibiro lagerių sunkumus Petrui Raudai teko patirti du kartus. 1946-aisiais jis nuteisiamas 8 metams už minėtą nepranešimą apie memorandumą, 1957-aisiais – 10 metų įkalinimo už dienoraštį, kuriame aprašė tardymus, bei už iniciatyvą skulptūrai įamžinti vyskupo Antano Baranausko atminimą Anykščių šv. Mato bažnyčioje. Ir vėl Sibiras, nežinomybė...

„Žiburiai“ 1947 metais apgailėstavo, jog 1946 m. suimti beveik visi Lietuvos vyskupai: Romualdas Jalbžykovskis ištremtas į Lenkiją, Vincentas Borisevičius sušaudytas, Mečislovas Reinys bei Teofilus Matulionis ir Pranciškus Ramanauskas įkalinėti, Antanas Karosas mirė, trėmimus patyrė daugybė kunigų. Lietuvoje beliko vienas vyskupas – Kazimieras Paltarokas. Dar prieš pat karą Kauno kunigų seminarija turėjo apie 400 klierikų. Sovietinės okupacijos metais jų smarkiai mažėjo.

Kunigas Petras Rauda išvežtas į Turinską, vėliau – į Okunevą, Archangelską, Molotovską. 1974 m. gruodžio mėn. „Aiduose“, be kita ko, akcentuojama, jog sunku aristokratiškąjį kun. P. Raudą įsivaizduoti kaliniu. „Katalikų kronika“ pateikė vieną pavyzdį: „*Kauno saugume kan. P. Raudai teko kalėti su liaudininkų partijos lyderiu advokatu Toliušiu ir partizanų dalinio vadu „Vanagu“. Kanauninko inteligencija ir romumas, o „Vanago“ didvyriška kančia ir mirties bausmė atvedė Zigmą Toliušį prie Dievo ir Bažnyčios.*“

Buvęs tremtinys monsinjoras Jonas Balčiūnas prisiminė: „Mes, politiniai kaliniai, Mordovijos lageryje buvome susibūrę į nedidelę grupelę, kurią sudarė kunigai: Petras Rauda, S. J. Markaitis, Petras Račiūnas, MIC, Stasys Kiškis ir aš. Turėjome ir savo atamaną – vadovą. Juo buvo iš mūsų amžiumi vyriausias ir nemažai gyvenimiškos patirties turintis kunigas Petras Rauda. (...) Tai buvo įdomi charizmatiška asmenybė, sugebanti surasti bendrą kalbą su įvairių pažiūrų ir įsitikinimų žmonėmis. Kun. Petras Rauda ir man turėjo nemažą įtaką. Daug kur gyvenime stengiausi sekti jo pavyzdžiu. (...) Lietuvoje visi turėjome gerų bičiulių, kurie į lagerį siuntė įvairių religinio turinio literatūrą. Nemaža dalis šios literatūros būdavo konfiskuojama. Teko gudrauti. Kun. Petras Raudasiuntėjams patarė pakeisti knygų viršelius. Ir taip religinio turinio knygos, įvilktos į Lenino, Markso ar kitų marksistų viršelius, be kliūčių pasiekdavo lagerį. Lagerio vadovybė, perduodama knygas, gyrė mus, kad skaitome tarybinę klasiką.“

Lietuvos disidentas, mąstytojas Petras Plumpa 1958 m. Mordovijos lageryje susitiko su kun. A. Svarinsku, kalinčiu jau antrą kartą. Šiame lageryje kalėjo apie 2 tūkst. kalinių, iš jų apie 200 lietuvių, tarp kurių buvo 4 lietuvių kunigai, iš kurių, kaip vėliau minės P. Plumpa, ryškiausiai reikėsi kanauninkas Petras Rauda, kun. Alfonsas Svarinskas ir kun. Algirdas Mocius. „Visi jie buvo skirtingo veikimo, charakterio ir charizmos.“

„Norėčiau prisiminti tragikomišką teismo sceną, kai buvo teisiamas prelatas M. Karosas“ – prisiminimuose mini P. Rauda: „Jis taip pat buvo nuteistas 25 metams. Teismo pirmininkas paklausė: „Gal yra kokių klausimų?“ Nuteistasis flegmatiškai paklausė: „Ar negalima būtų pakelti iki 27 metų?“ Teisėjas buvo suintriguotas. „Kodėl? – klausia. Nuteistasis ramiai paaiškina: „Tada man būtų lygiai 100 metų, ir švęščiau dvi šventes – išėjimą į laisvę ir 100 metų jubiliejų.“

Tremtyje P. Rauda susipažino ir bendravo su daug iškilių asmenybių: monsinjoru A. Svarinsku, kun. J. Gustu, kun. J. Bagdonu, kun. J. Černeckiu. Latvijos vysk. K. Dulbinskiu, kun. A. Mociumi, kan. S. Kiškiu, jėzuitu A. Markaičiu, kun. A. Jurgaičiu, kun. P. Račiūnu, kun. J. Balčiūnu. Artimai bendravo su Ukrainos Katalikų Bažnyčios primu metropolitu Josifu Slipijumi, vėliau kardinolu, Vatikano Akademijos nariu, šiam lageryje neturint kur pasidėti, išrūpino kalėti pakenčiamą vietą šalia savęs.

Vieną savo tardymo momentą P. Rauda taip aprašo: „Pagrindinis dalykas – mano užrašai, o tas „glušas“ tardytojas nemokėjo lietuviškai skaityti. Pasiėmė vertėją – lietuvaite iš Mažeikių – ten baigusių gimnaziją. Vargšei visus 6 storus sąsiuvinius reikėjo išversti, o jei kur nesutikdavau su vertimo tekstu, – ištaisydavo. Tardytojas per tą laiką narpliojo mano korespondenciją. Sakysim, buvo vienas lagerininko laiškas, kuriame linki sėkmės naujame bare. Tardytojas iškommentavo – sėkmės antitarybinėje veikloje. Atkreipiau dėmesį, kad tardytojo gyva fantazija... Apskritai kliudė visą korespondenciją ir kėlė klausimą, kodėl laiškuose nežymėdavau atgalinio adreso. Pasakiau: „O ką tuomet jūs veiktumėte?“

Monsinjoro A. Svarinko ir P. Raudos draugystė tęsėsi ir grįžus iš tremties, kartu keliaudavo į ekskursijas: Vilnių, Rokiškį, Šiaulius, ilsėdavosi Palangoje. Vėliau monsinjoras A. Svarinskas pasakys, jog Petrą Raudą prisimena kaip rimtą, pareigingą kunigą, mėgusį keliones, muziką, dainas, kavą, mokėjusį bendrauti su daugybe garsių žmonių.

„Tais laikais jis buvo vienas populiariausių kunigų, mokėjęs išlaikyti gražią sintezę kunigo ir pasauliečio.“

Dukart išbuvęs Sibiro tremtyje, tačiau dvasia laisvas

Grįžęs iš pirmosios tremties 1954 m. Petras Rauda tapo Anykščių bažnyčios monsinjoru. Gyvendamas Anykščiuose ėmė rašyti prisiminimus apie tremtį ir artimai bendravo su mieste gerbiamu rašytoju Antanu Žukausku-Vienuoliu, iš kurio prieš mirtį priėmė dvi paskutines jo išpažintis. Petro Raudos iniciatyva Anykščių bažnyčioje marmuro biustu įamžintas ir vyskupo Antano Baranausko atminimas, kurį sukūrė, A. Vienuoliui finansiškai parėmus, skulptorius Henrikas Rudzinskas. Šis biustas 1957 m. liepos 28 d. iškilmingai pastatytas bažnyčioje, deja, pats kanauninkas iškilmių nebepamatė, nes dėl šio biusto vėl buvo areštuotas. A. Baranausko biusto šventinimo iškilmėse nedalyvavo ir rašytojas Antanas Žukauskas-Vienuolis, buvo baiminamasi sovietinio režimo, be to, buvo likusios tik trys savaitės iki rašytojo mirties. Šaltiniuose rašoma, jog vėliau kanauninkas P. Rauda paruošė mirčiai ir profesorių Vladą Jurgutį.

Apskritai tai buvo kupina šviesos, charizmatiška asmenybė. Pvz., jėzuitas Antanas Šeškevičius, buvęs kapeliono mokinys, prisiminimuose pasakoja, kaip P. Rauda jį įtakojęs pasirinkti gyvenimo kelią: „Kun. Petras Rauda, pristatydamas iš Kauno atvykusį rekolekčių vedėją Juozą Venckų, pasakojo, kad jėzuitai – neturtingi, turi tik vienus kailinius, kuriais, vesdami rekolekcijas nešildomose bažnyčiose, visi iš eilės dalijasi.“ Tai įstrigo abiturientui Šeškevičiui ir sutvirtėjo troškimas būti jėzuitų sekėju. Vėliau, eucharistinio kongreso metu, P. Rauda vėl susitiko su jėzuitu Antanu Šeškevičium. P. Raudos patartas, Antanas Šeškevičius aplankė jėzuitų provincijolą Joną Kipą. Kapeliono Raudos įtakoje kunigų kelią buvo pasirinkę ne mažiau kaip dešimt ateitininkų.

Vasaromis Anykščiuose lankydavosi šviesuomenė, vasarodavo garsus advokatas Zigmas Toliušis, atvažiuodavo Petras Klimas, pasakodavęs apie Oskarą Milašį, gydytojas Surgailis, prelatas M. Karosas.

Nuo Anykščių kilęs kanauninkas Mindaugas Pukenis prisimena, jog Anykščių klebono Alberto Talačkos lūpose dažnai skambėdavo ir šviesuolio jau nebe Anykščių, o po antrosios tremties – Svėdasų klebono kan. Petro Raudos pavardė.

„Jis buvo kunigų idealas ir didžiausias tylus valdžios priešas“

P. Raudą, jau gyvenantį Svėdasuose, aplankydavo kunigai Bronius Strazdas, Jonas Juodelis, kaimyninių parapijų klebonai. Grafikė, knygų iliustruotoja Marija Ladigaitė-Vildžiūnienė yra paminėjusi, jog ypač šviesūs jos prisiminimai apie kanauninką Petrą Raudą, kun. Aleksandrą Papučką, Anušką Štromaite. *„Daug teko sutikti paprastų žmonių, kurie garsiai nedeklaravo savo vertybių, bet ištikimai jų laikėsi.“*

Nijolė Sadūnaitė mena, jog sovietmečiu Ladygų namelyje, Vilniaus pakraštyje, Jeruzalėje, rinkdavosi „nedamušti kontros“, kaip juos vadino saugumas. Ten lankydavosi ir iš kalėjimo grįžęs P. Rauda. Jis yra pasakojęs, kad ateidavo ir studentas V. Landsbergis ir dar du jo bičiuliai, kuriais pasitikėdavo.

Mindaugas Rastenis „Žodyje apie tėvą“ *Ateitininkų federacijos Atkuriamojo komiteto pirmininką gydytoją Vincentą Rastenį vardija, jog jų namuose Panevėžyje ir Vilniuje viešėdavo tėvo kolegos – dr. Algirdas Neveravičius, dr. Antanas Rimšelis, poetai Antanas Miškinis, Jonas Graičiūnas, kunigai Vytautas Masys, Kazimieras Girnius, jo gimnazijos kapelionas kan. Petras Rauda, mons. Kazimieras Vasiliauskas, Nijolė Sadūnaitė, jaunystės draugas, generolo sūnus Algis Ladyga, brolio Gedimino krikštėvis prof. kun. Juozapas Stakauskas, Petras Plumpa. „Tarsi matau juos žiūrėdamas į 6-ojo dešimtmečio prancūzų filmų aktorius: iš tremčių sugrįžę mokytojai ir partizanai, jų ryšininkai, nepaisant skurdo ir nepriteklių, atrodė būtent, tikri frantai! Tarp jų tiesiog negalėjai netapti pogrindininku – tavo gyvenimo tikslas buvo nulemtas.“*

Po dviejų tremčių, praradęs sveikatą, beveik apakęs, kunigas P. Rauda galutinai į Lietuvą sugrįžo 1962 metais. Pradžioje glaudėsi Vilniuje pas kun. M. Tarvydį, vėliau pas V. Paulauską, kuris jam paskaitydavo lotyniškai brevijorių. Netrukus 1962 m. P. Rauda priimamas Svėdasuose kaip bažnyčios altaris ir patenka Nijolės Sadūnaitės globon.

Nijolė Sadūnaitė aprašydama prieš ją vykdytus KGB persekiojimus pasakoja: *„Teko slaugyti tuo metu sunkiai sergantį kan. Petrą Raudą, buvusį mamos kapelioną. Už tai, kad nenusilenkė melui, 13 metų kentėjo sovietiniame Gulage. Grįžo sutinęs iš bado, iškrito visi dantys, beveik aklas... Apie tą pragarą, kurį išgyveno, nenorėjo nė prisiminti, bet dvasia nepalūžo ir ne tik pats liko ištikimas Tiesai, bet ir kitus mokė vien Dievu pasitikėti ir drąsiai dirbti Dievo ir Tėvynės labui. Kan. P. Raudą labai gerbiau ir mačiau, kaip jis džiaugėsi pasirodžiusia "Kronika". Kartu kanauninko veide mačiau ir nerimą, kad už "Kroniką" reikės skaudžiai mokėti, ne vienas bus terorizuojamas, eis į kalėjimą.“*

Šaltiniuose minima, jog 1975-02-19 pagal LSSR KGB prašymą Lenkijos policija tardė Henriką Lacviką. Jis paliudijo, kad su N. Sadūnaite susipažino lankydamas sergantį kan. P. Raudą, kuris 1933–1939 m. buvo jo gimnazijos kapelionas ir jį materialiai rėmė.

Nijolė Sadūnaitė paminėjusi, jog kan. P. Rauda padovanojo nedidelę rašomąją mašinėlę, kuria ji perrašinėdavo „LKB kroniką“.

Svėdasuose geltonąjį namelį, kuriame gyveno Rauda, nuolat lankė inteligentai ir kunigai. Atvykdavo čia Petras Klimas, kompozitorius Balys Dvarionas, J. Ladigaitė-Ardžiūnienė, monsinjoras A. Svarinskas ir daugybė kitų, norėjusių padiskutuoti kanauninko bibliotekoje.

Kaip ypatingai šventą žmogų Petras Rauda prisiminimuose regi vyskupą, dabar jau palaimintąjį Teofilijų Matulionį.

„Apie vyskupą-kankinį žinojau iš spaudos ir girdėjau apie jo pietizmą, – rašo Rauda: – Jėjęs pasisveikino ir sukalbėjo maldą. Pajutau, iš vyskupo emanuoja kažkokie spinduliai. Buvo nuostabiai gera, norėjosi vien tik žiūrėti į garbingą

Svėdasų klebonas Ignas Šiaučiušas prie Petro Raudos kapo Utenoje/ Iš Svėdasų vargonininko Stanoslovo Šeškevičiaus archyvo

asmenį. Matyt, tas jspūdis buvo tiek gilus manyje, kad ir pamokose, kai tekdavo kalbėti apie šventumą ar didingumą, mokiniams papasakodavau susitikimą su vyskupu T. Matulioniu Antalieptėje."

Grįžęs po antros tremties P. Rauda rugpjūčio 16 d. aplanko Teofilijų Matulionį.

„Arkivyskupas sėdėjo fotelyje, atsiprašė negalįs atsistoti svečių pagerbti. (...) Teiravosi, kaip pakėliau lagerinį gyvenimą. Apie save kalbėjo nenoromis ir visai nesiskundė sveikata. Papasakojau kurie kunigai ten buvo iš Lietuvos ir Ukrainos. (...) Klebonas pradėjo merkti akimis – laikas išeiti! Pats supratau – nevalia ligonio varginti, o išeiti nesinorėjo... Paprašiau arkivyskupą palaiminimo. Pasakė laiminsiąs sėdėdamas. Atrodo, ar nebūsiu paskutinis kunigas, gavęs arkivyskupo palaiminimą..."

Arkivyskupas Teofilijus Matulionis mirė 1962 m. rugpjūčio 20 dieną.

Nors būdamas visai palaužtos sveikatos ir pagaliau visiškai apakęs, P. Rauda Svėdasų bažnyčioje vis vien ėjo kunigiškas pareigas. Net ir sirgdamas vėžiu, laikė mišias. Paskutinį kartą jas aukojo kovo 4 d., po trijų dienų, kovo 7 d., mirė apsuptas Nijolės Sadūnaitės, atvykusių mons. Alfonso Svarinsko, kun. Broniaus Antanaičio, kun. Leopoldo Pratkelio, Svėdasų klebono Igno Šiaučiūno bei šeiminių Barbutės.

Po mirties, 2000 metais, išleisti Petro Raudos atsiminimai „Nesuprantami mums tavo, Viešpatie, keliai“, kurie cituoti ir šiame straipsnyje. Laidotuvėms sovietinė valdžia trukdė, bet jose dalyvavo trys vyskupai (Julijonas Steponavičius, Liudvikas Povilonis ir Romualdas Krikščiūnas) bei apie 180 kunigų ir galybė žmonių. Laidotuvėse Svėdasuose dalyvavo ir straipsnio autorės močiutė bei motina.

1984 m. į Žagarę pas vyskupą Julijoną Steponavičių atvyko RRT įgaliotinis Petras Anilionis. Įgaliotinis vyskupui tarp kitų kaltinimų pateikė ir tokius: „Vyskupas važinėja į atlaidus, jubiliejus ir laidotuves; meldėsi už valstybinius nusikaltėlius, pvz., neseniai Utenoje meldėsi 10-ųjų mirties metinių proga už nusikaltėlių kan. Petrą Raudą.“

Maždaug 2011–2012 metais skenavau ankstesniųjų metų Svėdasų bažnytinės aplinkos nuotraukas iš buvusio šios bažnyčios vargonininko Stanislovo Šeškevičiaus albumų. Ypač krito dėmesys į kun. Petro Raudos, jau gulinčio karste, nuotrauką. Nuo jos sklido šviesa ir šventumas. Tai ir paskatino parašyti šį straipsnį.

Amžininkų prisiminimuose dvasininkas Petras Rauda išliko kaip iškalbingas, draugiškas ir komunikabilus, ypač inteligentijos mėgstamas kunigas. Palaidotas Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčios senosiose kapinėse prie motinos.

Bernardinai.lt